

A DEBRECEN-NYÍREGYHÁZI EGYHÁZMEGYE ALAPÍTÁSÁNAK TÖRTÉNETE

I. Történeti visszatekintés¹

Államalapító Szent István királyunk egyházszerező tevékenységével közel ezer évre meghatározta a magyar katolikus egyházkormányzat struktúráját. Nem véletlen, hogy 1991. augusztus 20-án, II. János Pál pápa első magyarországi látogatása alkalmával a Hősök terén így köszöntötte népünket: „*Íme István, Magyarország királya, a szent, aki lerakta házatok alapjait.*” Az első Árpád-házi királyok idején kialakult egyházkormányzati szerkezeten lényegesebb módosításokat csak a XVIII–XIX. század fordulóján hajtottak végre.

A magyar egyházszerző jogi alapkövetétele, a magyar egyházszerző felállítását elrendelő alapító oklevél kiállítása 1001 áprilisában, húsvét ünnepén történt meg Ravennában. Az első magyarországi egyházmegye Esztergom székhellyel létesült, joghatósága alá valószínűleg az egri és a veszprémi püspökségek tartoztak. Az egri püspökség Szent István általi alapítására IV. Béla király 1261-ben keletkezett oklevelének egy 1271-ből származó átirata a bizonyíték, amely a szent királyt nevezi meg a püspökség alapítójaként, és említést tesz arról, hogy az egyházmegye 1009-ben már bizonyosan megvolt. Az ország északkeleti és keleti részeit foglalta magában, s délen lenyúlt egészen Ajtony szállásterületéig. Így az első évtizedekben a későbbi bihari (majd váradi) püspökség területe is az Egeri Egyházmegyéhez tartozott. Egészen a XVIII. század derekáig e déli rész maradványaként keskeny csík húzódott a Bihar-Váradi és a Csanádi Egyházmegye között pankotai főesperesség néven, amely jogilag Egertől függött és csak 1750 táján lett a Csanádi Egyházmegye része.

Az első időszakban az egri püspökség területe nyolc vármegye területére terjedt ki: Borsod, Abaújvár, Zemplén, Ung, Szabolcs, Zaránd, Szolnok és Heves megyéket foglalta magába. A XIII. században a vármegyévé szerveződött beregi és ugocsai részek is csatlakoztak hozzá, sőt 1299-ben az egri püspök a máramarosi területekre is kiterjesztette joghatóságát.

A török dúlás és a reformáció idején a katolikusság lélekszáma, s ezzel a plébániák száma alaposan megcsappant. A törököktől megtisztított területeken öt teljesen megsemmisített

---

¹ A történeti visszatekintés az alábbi irodalom felhasználásával készült:

Dr. Szántó Konrád: A katolikus egyház története. I–II. kötet. Budapest.

A Debrecen-Nyíregyházi Egyházmegye első sematizmusa 1995. Debrecen, 1995.

Gergely Jenő: A katolikus egyház története Magyarországon 1919–1945. Budapest, 1997.

Dr. Löffler Erzsébet: Két és fél évszázad az egri püspökök és érsekek történetéből (1699–1943). Eger, 2002.

egyházmegyét (Csanád, Kalocsa, Pécs, Várad, Vác) kellett újjáteremteni, de másik négy egyházmegyében is (Esztergom, Veszprém, Győr, Eger) igen nagy volt a pusztulás. Az újjáépítésnek a jele, hogy az egri egyházmegyében 100 év alatt (1699–1799) 353 plébánia és 66 helyi lelkészség keletkezett.

A püspököknek alapokig hatoló újjáépítési feladatai mellett egyre esedékesebbé vált a túlságosan nagy kiterjedésű és ezért nehezen kormányozható egyházmegyék felosztása is.

Mária Terézia, hogy növelje az egyház belső erejét, melyet aztán majd az állam javára tud kamatoztatni, továbbá, hogy könnyebbé és rendezettebbé tegye a legnagyobb egyházmegyék kormányzását, megindította ezek felosztási folyamatát és új egyházmegyék létesítését. Az esztergomi főegyházmegye szétagolása végett a területéből 3 új püspökséget szervezett: a szepesit, a rozsnóit és a besztercebányait. A Dunántúlon pedig elrendelte a székesfehérvári és a szombathelyi püspökségek felállítását.

Az Egri Egyházmegye utolsó püspöke, gróf Eszterházy Károly 1761-ben foglalta el hivatalát, amelyet 1799-ig, haláláig töltött be. A halála után újra napirendre került egy régebbi terv, a hatalmas kiterjedésű Egri Egyházmegye felosztása. I. Ferenc az egyház és az állam érdekeinek a figyelembevételével felosztotta az egri és a munkácsi egyházmegyéket és ezekből új püspökségeket létesített. 1804-ben a király az egri püspökség területéből kihalította a kassai és szatmári püspökségek területét, az egri püspökséget pedig érseki, metropolitai rangra emelte.

Az 1920-as trianoni békediktátum következtében csak a Veszprémi, Székesfehérvári, Váci, Egri és Pannonhalmi Egyházmegye területe maradt meg teljesen érintetlenül az új magyar állam területén. Hat püspökség székhelye Magyarországon maradt (Esztergom, Győr, Szombathely, Pécs, Kalocsa és Hajdúdorog), területének egy része azonban az utódállamok valamelyikéhez tartozott. Rozsnó, Kassa, Szatmár, Várad és Csanád Egyházmegye esetében a terület csökkenése mellett a székhelyek is az utódállamokhoz kerültek. A primási székhely megmaradt, de területének legnagyobb része elszakadt. A csanádi püspökség székhelye 1923-ban Temesvárról Szegedre tevődött át. A váradi rész irányítását Debrecenből apostoli kormányzói helynök végezte. Egerhez pedig, bizonyos adminisztratív függetlenséget megőrizve, a rozsnói, kassai, szatmári rész került.

Trianon után nem születtek olyan megoldások, amelyek kielégítően és véglegesen megoldották volna a határokon kívülre került egyházmegyék ittmaradt területeinek az itthoni egyházmegyékbe kellőképpen integrált lelkipásztori ellátását. 1945 után a trianoni határok visszaállításával ez a helyzet maradt fenn, némi módosítással. Bár a Kassai Egyházmegye

Magyarországon maradt területei már korábban integrálódtak az Egri Egyházmegyébe, de pl. a Nagyváradi Egyházmegye magyarországi területeinek végleges idecsatolása csak a *Hungarorum Gens*-szel következett be. A szatmári részek kormányzására 1947-ben a püspök a magyarországi részen Vállajon rendkívüli helynököt nevezett ki a plébános Baróth Mihály személyében. Halála után, 1951-ben Eger vette át az irányítást: az egri érsek szatmári apostoli kormányzói minőségben volt ordinárius. (Egerben ekkor külön irodai igazgatóság létesült az ún. Északi Részek ügyeinek intézésére.)

A római Szentszék 1982-ben a Kassai, Rozsnyói és Szatmári Egyházmegye magyarországi területét az Egri Főegyházmegyéhez csatolta. Ezt a döntést a Vatikán a Szatmári, a Rozsnyói és a Kassai Egyházmegyében élő papság akarata és szándéka ellenére hozta meg, akik e határozattal azt sérelmezték, hogy Róma ezzel – a II. Vatikáni zsinat egyik döntésére hivatkozva, miszerint az egyházmegye határainak egybe kell esnie az országhatárral – szentesítette a trianoni határokat. Kádár László egri érsek azonban megígérte, hogy a csatolás megtörténte után nem eszközöl semmi változtatást az Északi Rész kormányzását illetően, és ígéretét be is tartotta.

2. A Debrecen-Nyíregyházi Egyházmegye megalapítása²

A katolikus hívek számának növekedése és arányuk különböző alakulása az ország városaiban és falvaiban az egységes és eredményes lelkipásztorkodás érdekében szükségessé tette az egyházmegyék átszervezését.

Dr. Seregély Istvánt 1987 júniusában nevezték ki egri érsekké. Egy olyan egyházmegye került igazgatása alá, amely 24 ezer km²-ével az ország területének egynegyedét képezte. Még ugyanezen év októberében Ad limina látogatásra ment püspöktársaival együtt Rómába. A visszaemlékezése szerint a pápa már ekkor látta a magyarországi egyházmegyék térképét nézegetve azok területi abszurditását, de a látogatásáig nem történt semmi érdemleges.

E kérdésben tehát II. János Pál pápa magyarországi lelkipásztori látogatása 1991. augusztus 16. és 20. között hozott fordulópontot. A látogatásról így számol be Ternyák Csaba, aki a pápa közvetlen munkatársaival több alkalommal is elbeszélgethetett: „A látogatás első helyszíne Esztergom volt. Mindenki nagy várakozással tekintett a magyar prímások városába tett pápai látogatás elé. Különösen Mindszenty bíboros nagy neve fokozta fel a várakozásokat.

---

² Az egyházmegye alapításának történetéhez elsősorban a Magyar Katolikus Püspöki Kar konferenciáinak a jegyzőkönyveit használtam. Köszönöm dr. Seregély István ny. egri érseknek, Gyulay Endre ny. szegedi püspöknek, dr. Ternyák Csaba egri érseknek és dr. Váradi Józsefnek, hogy visszaemlékezéseikkel segítettek a dolgozat megszületését.

Annál nagyobb volt a csalódásuk, amikor meglátták Esztergom szegényes városát és megtudták, hogy a magyar prímás székhelye egy 30 ezer lakosú kisváros, amely ráadásul akkoriban még nagyon magán viselte azt a helyzetet, hogy a kommunista rezsim alatt az érseki városokat kifejezetten büntették a fejlesztések vonatkozásában. A helyzet fonákságát fokozta az az élmény, amelyet az út második állomása, Budapest tett a pápára és munkatársaira. A pápa és munkatársai értetlenül álltak az előtt a tény előtt, hogy a 2 milliós világvárosnak, Budapestnek nincs saját püspöke, és hogy három egyházmegye osztozik területén. Emlékeim szerint ez után a látogatás után kezdődtek meg, ill. gyorsultak fel az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye új határai megalkotására és az új magyar egyházmegyék létrehozására vonatkozó munkálatok.”³

Ugyanezt a momentumot emeli ki visszaemlékezésében dr. Seregély István is: „Az egyházmegyék átszerkesztése II. János Pál pápa érdeme, aki 1991-ben meglátogatta hazánkat, és érzekelte azt az abszurdumot, hogy a szegedi püspök, ha kinéz az ablakon, a Váci Egyházmegyéhez tartozó tápéi templom tornyát látja, vagy ugyanígy a győri püspök az ablakából a Mosoni-Duna túlsó partján az Esztergomi Érsekség területében gyönyörködhetett. Az egri érseknek egy napot kell utaznia, hogy Kunszentmártont, vagy a román határon lévő szatmári plébániákat meglátogassa.”⁴ Számokra fordítva: az egri érseknek 18 évre lett volna szüksége ahhoz, hogy – vasárnaponként két helységet számítva – végiglátogassa egyházmegyéje valamennyi plébániáját.

1992 márciusában Seregély István érsek úr írásban át is adta elképzeléseit a püspökkari konferenciának az egyházmegyék határainak módosításáról. Javaslatai között szerepel az egri egyházmegye két részre osztása, Eger és Nyíregyháza központtal. A határookra több változatot is lehetségesnek tartott.

1992 szeptemberében a konferencia tagjai egyhangúlag megbízták dr. Dékány Vilmos esztergomi segédpüspököt azzal, hogy szakemberek bevonásával állítson fel egy bizottságot az egyházmegyei határok kiigazítására.

A bizottság által elkészített tervezet szerint a felállítandó egyik új egyházmegye „Egertől megkapja a Tiszától keletre fekvő területeket, Szeged-Csanádtól annak északkeleti részét Debrecennel. Az új egyházmegye területét tehát Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar megye képezné.” Az A változat nyíregyházai püspökség felállítását javasolja, hiszen ezt

---

³ Dr. Ternyák Csaba egri érsek írásbeli visszaemlékezése alapján.

⁴ Seregély István: Magunkat nem hagyhatjuk el. Budapest, 2007. 172. p.

indokolja „a város katolikus túlsúlya, jól kiépített egyházi szervezete”, továbbá „van püspöki székháznak alkalmas épület, vonzáskörében vannak a határon túli magyarok.” A *B* változat a debreceni püspökség mellett a következő érveket hozza: „a város kulturális rangja, az ökumenikus szempontok és az a tény, hogy Debrecen valamikor a nagyváradi ap. kormányzó székhelye volt.”⁵

1993. január 23. és 30. között a Magyar Katolikus Püspöki Kar az ötévenként esedékes Ad limina látogatáson vett részt Rómában. Az Angelo Sodano bíboros államtitkárral folytatott tanácskozás kiemelkedő témája volt az egyházmegyei határok kérdése. A rendezés tervét már beterjesztette a Püspöki Kar a Szentszékhez. Az új egyházmegyék alapításának a terve is kedvező fogadtatásra talált.

II. János Pál pápa az 1993. május 30-án, pünkösd ünnepén kelt „*Hungarorum gens*” kezdetű bullájával megváltoztatta a magyar katolikus egyház szervezeti felépítését. Egy kivétellel valamennyi egyházmegye határát megváltoztatta és két új egyházmegyét hozott létre azzal a céllal, hogy kiegyenlítődjenek a létszám- és területbeli különbségek. A Kaposvári Egyházmegyét a Veszprémi Egyházmegye déli részeiből, valamint a Debrecen-Nyíregyházi Egyházmegyét az egri érsekség keleti és a szeged-csanádi püspökség északi területeiből. Az eddigi három érseki tartomány (Esztergom, Kalocsa, Eger) mellett a pápa most érseki rangra emelte a veszprémi püspökséget, első érseke az eddig megyéspüspök, Szendi József lett. A Kaposvári Egyházmegye püspökévé Balás Béla, veszprémi segédpüspököt, a Debrecen-Nyíregyházi Egyházmegye főpásztorává pedig Bosák Nándor egri szemináriumi rektort nevezte ki. A Kalocsai Főegyházmegye elnevezése Kalocsa-Kecskeméti Főegyházmegyére, az esztergomié Esztergom-Budapesti Főegyházmegyére (Érsekség) változott.

Angelo Acerbi érsek, apostoli nuncius a Magyar Katolikus Püspöki Kar tagjaival 1993. június 1-jén ismertette hivatalosan a pápai bulla rendelkezéseit.

A híveket hivatalosan az egyházmegyék területének átrendezéséről a Magyar Katolikus Püspöki Kar 1993. június 1-jén kelt pásztorlevelében tájékoztatta, melyet a kézhezvétel utáni vasárnapon minden misén fel kellett olvasni.

1999-ben megtartották a Debrecen- Nyíregyházi Egyházmegye első zsinatát, melynek dokumentumait Bosák Nándor megyéspüspök a 2000. Jubileumi Szentév Nagycsütörtökén (április 20.) a Szent Anna-székesegyházban ünnepélyesen kihirdetett. Az Egyházmegyei Zsinat teljes anyaga még ebben az évben, könyv formában is megjelent.

---

⁵ Uo.

Az egyházmegye történetének másik igen jelentős eseménye az egyházmegye második püspökének kinevezése volt. Bosák Nándor, a Debrecen-Nyíregyházi Egyházmegye első püspöke a CIC 401. kánon 1.§ alapján nyújtotta be lemondását, mivel 2014. december 28-án betöltötte a 75. életévét, és ezért — az egyházi gyakorlatnak megfelelően — kérte a nyugdíjazását.

Ferenc pápa pápaságának harmadik évében, 2015. szeptember 21-én, Szent Máté Apostol és Evangélista ünnepén Palánki Ferenc fídelomai címzetes püspököt és az egri érseki szék segédpüspökét kinevezte a Debrecen-Nyíregyházi Egyházmegye megyéspüspökévé. Palánki Ferenc megyéspüspöki beiktatása 2015. november 14-én történt a debreceni Szent Anna-székesegyházban. A beiktatási szentmisén részt vettek — többek között — Alberto Bottari de Castello, Magyarország akkori apostoli nunciusa, dr. Erdő Péter bíboros, prímás, esztergom-budapesti érsek, dr. Veres András a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia elnöke, a konferencia tagjai, határon túli megyéspüspökök, dr. Fekete Károly, a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke, Soltész Miklós egyházi, nemzetiségi és társadalmi kapcsolatokért felelős államtitkár, dr. Papp László Debrecen és dr. Kovács Ferenc Nyíregyháza polgármestere.

Ilyés Gábor
történész